

پیشرفت‌های حاصله در مبارزه جهانی با کار کودک

برآوردها و روند پیشرفت‌ها در دوره دوازده ساله ۲۰۱۲-۲۰۰۰ میلادی

سازمان بین‌المللی کار
ترجمه و تلخیص: در حوزه امور بین‌الملل وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

اخلاقی آنها را به مخاطره می‌اندازد. کودکان در صحرای زیر آفریقا بیشتر در معرض خطر کار کودک قرار دارند. در واقع از هر ۵ کودک یک نفر کار می‌کند.

بررسی روندها

نتایج برآوردها نشان می‌دهد که ما در جهت درستی در این مسیر حرکت کرده‌ایم. نتایج آماری ILO در این باره پیشرفت‌های حاصله در دوره ۲۰۱۲-۲۰۰۰ میلادی را نشان می‌دهد. یعنی تا پایان این دوره تعداد ۷۸ میلیون نفر از جمعیت کودکان کار کاسته شده است. حدود ۴۰ درصد کار کودکان دختر و ۲۵ درصد کار کودکان پسر کاهش یافته است.

کاهش کار کودکان در بدترین اشکال کار کودک مهمترین چالش جامعه جهانی است و پیشرفت‌های بدست آمده در این زمینه نیز قابل توجه است. مجموع کودکان شاغل در کارهای خطرناک بین سنین ۱۷-۵ سال در دوره موردنظر به میزان نصف کاهش یافته است. یعنی از ۱۷۱ میلیون به ۸۵ میلیون نفر رسیده است.

از سال ۲۰۰۰ تا کنون سازمان بین‌المللی کار به موفقیت‌هایی در زمینه کاهش کار کودک دست یافته است. این سازمان از سال ۲۰۰۶ شروع به اقداماتی برای محو بدترین اشکال کار کودک نموده است.

این گزارش بر اساس پیگیری اعلامیه ILO در باره اصول و حقوق بنیادین کار تهیه شده است. سرمایه‌گذاری و توجه به این مقوله با اولویت محو بدترین اشکال کار کودک موثر واقع شده است، اما ارزیابی نشان می‌دهد که پیشرفت‌ها هنوز کند است و برای رسیدن به اهداف سال ۲۰۱۶ گام‌های بزرگتری لازم است.

برآوردهای جدید در مورد نوع و گسترش کار کودک

کودکان بسیاری هنوز در چنبره کار کودک باقی مانده‌اند. برآورد جدید از این پدیده حاکی از آن است که ۱۶۸ میلیون کودک در سراسر جهان کار می‌کنند. این رقم شامل تقریباً ۱۱ درصد کل کودکان جهان است.

کار کودکان در کارهای خطرناک سلامتی، ایمنی و تربیت و تعالی

البته از نقاط دیگر مثل آسیای مرکزی و اروپای شرقی برآورد دقیقی در دست نیست.

کار کودک و مسئله جنسیت

کار کودک یعنی کار در سنین بین ۵ تا ۱۷ سال در بین پسران بیشتر از دختران رایج است و مقدار کاهش کار کودک در بین دختران نیز در مقوله موردنظر بیشتر از پسران بوده است. اطلاعات دیگری به ILO رسیده است که نشان می‌دهد ممکن است دختران در کارهای پنهان و گزارش نشده مثل کار در منزل مشغول به کار باشند.

کار کودک و سن

گروه سنی ۱۱-۵ سال گسترده ترین گروه کودکان کار را تشکیل می‌دهند. وجود این کودکان کم سن و سال در دنیای کار از لحاظ آسیب پذیر بودن در مقابل سوء استفاده در محل کار و سن تحصیلات، مستلزم برنامه‌های خاصی است. پیشرفت در بین کودکان بزرگتر یعنی ۱۷-۱۵ سال دارای نوسان بوده است. در حالی که در دوره ۲۰۱۲ - ۲۰۰۰ کاهش کار کودک به میزان ۱۱/۷ میلیون نفر بود، در سالهای بین ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۸ افزایش زیادی در کار کودک دیده شد. بدین ترتیب این نوسانات نشان دهنده ارتباط نزدیک بین کودکان کار بزرگتر با بهبود دوره ای اقتصاد است. این گروه از کودکان کار بزرگتر که تعدادشان به ۴۷/۵ میلیون نفر می‌رسد، شایان توجه بیشتری است.

کار کودک و سطح درآمد ملی

پدیده کار کودک مختص کشورهای خیلی فقیر نیست. ۲۳ درصد از کودکان در کشورهای کم درآمد کودکان کار هستند. در حالیکه در کشورهایی با درآمد متوسط پایین نیز کودکان کار ۹ درصد کل کودکان را تشکیل می‌دهند و در کشورهایی با درآمد متوسط بالا ۶ درصد کودکان جزء کودکان کار می‌باشند.

اکنون شاهدیم که در کشورهای دارای درآمد متوسط بیشترین تعداد کودکان کار زندگی می‌کنند. بنابراین مبارزه علیه کار کودک به کشورهای خیلی فقیر محدود نمی‌شود. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که فقر تنها دلیلی نیست که والدین کودکان خود را به کار می‌فرستند. بنابراین تلاش برای افزایش درآمد خانوار برای منع کار کودک کافی نیست.

کاهش کار کودک را در دوره چهارساله ۲۰۱۲-۲۰۰۸ میلادی بیش از هر زمانی شاهد بوده‌ایم، به طوری که در این مدت تعداد کودکان کار از ۲۱۵ میلیون نفر به ۱۶۸ میلیون نفر رسید و تعداد کودکان شاغل در کارهای خطرناک ۳۰ میلیون نفر کاهش یافت. این پیشرفت خیلی خوبی بود، اما این نگرانی هم وجود داشت که معضلات اجتماعی پدیدآمده در اثر بحران سالهای ۲۰۰۹-۲۰۰۸ و پیامدهای آن موجب شود که خانواده‌ها برای تامین نیازهایشان به کار کودکانشان متوسل شوند. البته بنا بر دو دلیل این واقعه رخ نداد. اول اینکه اگرچه کشورهای درحال توسعه از عواقب بحران در امان نبودند، اما سریعتر از تاثیرات آن حرکت کردند. البته رشد کندتری داشتند. دوم اینکه رشد باعث تقاضا برای نیروی کار، از جمله کار کودکان ۱۷-۱۵ ساله شد. بنابراین وقتی بهبود اقتصادی پیش می‌آید، باید مراقب خطر بالارفتن تقاضا برای کار کودک و کودکان بزرگتر بود.

سازمان بین المللی کار و برنامه اقدام برای مبارزه با کار کودک (IPEC) به آینده جوامعی که در آن کار کودک رواج دارد و آثار منفی آن توجه دارند. همه طرفهای ذینفع باید در صدد یافتن راه چاره ای برای کار کودک باشند. این موضوعی است که در برنامه اقدام ILO باید به دنبال آن باشیم.

سایر نتایج مهم

گزارش نشان می‌دهد که برآورد کار کودک بر حسب منطقه، جنسیت، گروه سنی و سطح درآمد ملی متفاوت است. بیشترین آمار کار کودک در منطقه آسیا و اقیانوسیه است، اما زیر صحرای آفریقا منطقه ای است که در آن تعداد اشتغال به کار کودکان بیشتر است. در سال ۲۰۱۲ برای کودکان گروه سنی ۱۷-۵ سال در آسیا و اقیانوسیه رقم ۷۷/۷ میلیون و برای این گروه سنی در زیر صحرای آفریقا رقم ۵۹ میلیون نفر و در آمریکای لاتین ۱۲/۵ میلیون نفر بدست آمده است. در زیر صحرای آفریقا از هر ۵ کودک ۵ تا ۱۷ ساله یک نفر کودک کار (یعنی ۲۱ درصد) است. این میزان در آسیا و اقیانوسیه و آمریکای لاتین ۹ درصد و در خاورمیانه و شمال آفریقا (MENA) ۸ درصد است. آسیا و اقیانوسیه بیشترین رقم کاهش کار کودکان بین ۵ تا ۱۷ ساله را بین سالهای ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۲ نشان می‌دهد. در واقع ۳۰ درصد کودکان کار جهان در زیر صحرای آفریقا متمرکز است.

اجرای مقابله نامه های ILO

پایبندی دولتها به مقابله نامه های سازمان نیز در موقعیت بدست آمده در دوره موردنظر موثر بوده است، به طوری که روند الحاق به مقابله نامه های ۱۳۸ (حداقل سن کار) و مقابله نامه ۱۸۲ (محو بدترین اشکال کار کودک) بی سابقه بوده است. در سال ۲۰۰۰ یکصد مورد الحاق به مقابله نامه ۱۳۸ ثبت شده است. کشورهای عضو با الحاق به این سند رسماً قبول کرده اند که کار کودک دیگر پذیرفتنی نیست و مسئولیت خود را برای پایان دادن به این پدیده برعهده گرفته‌اند. از طرفی با الحاق به مقابله نامه متعهد شده اند که اقدامات انجام شده را در این باره به ILO گزارش دهند. بنابراین سازمان می تواند با استفاده از اطلاعات دریافتی برنامه های موثرتری برای مبارزه با کار کودک در نظر بگیرد. همچنین سازمان ملل متحد برای ارزیابی وضعیت استثمار کودکان در کشورهای عضو طبق کنوانسیون حقوق کودک (CRC) از استانداردهای ILO مربوط به کار کودک استفاده می کند و این پیوند بین ILO و CRC در بسیاری از قطعنامه ها و گزارشهای سازمان ملل متحد مشاهده می شود.

انتخاب خط مشی

علاوه بر تعهد و پایبندی به منع کار کودک، انتخاب خط مشی صحیح برای مبارزه با آن حائز اهمیت است. یعنی رشد اقتصادی در این زمینه مهم است اما سیاست درست برای محو کار کودک اهمیت بیشتری دارد. به نظر می رسد برنامه ها و سرمایه گذاریهایی که در دوره ۱۲ ساله مورد بررسی این گزارش مناسب بوده است. اولین برنامه آموزش است. «جنبش جهانی آموزش برای همه» (EFA) در توسعه دسترسی و کیفیت مدارس تاثیر زیادی داشته است. زیرا برای خانواده های زیادی این فرصت را فراهم کرد که کودکانشان را به جای کار به مدرسه بفرستند. این مسأله اتفاقی نبود که از سال ۲۰۰۰ به بعد همزمان با کاهش کار کودک، حضور دانش آموزان در مدارس نیز بالا برود. بنابراین قطع ارتباط بین کار کودک و عقب ماندگی تحصیلی همچنان یک چالش به شمار می آید. موضوع دوم حمایت اجتماعی است. درحالی که توسعه دسترسی به تامین اجتماعی هنوز هم یک چالش جهانی است، در بسیاری از کشورها شواهد نشان می دهد که سرمایه گذاری در تامین اجتماعی با کاهش سطح کار کودک همراه بوده است. بنابراین تامین اجتماعی موجب کاهش آسیبهای اجتماعی است که سبب متوسل شدن خانواده ها به کار کودک برای گذران زندگی می شود.

قانون

برای گردآوری آمار و اطلاعات مربوط به کار کودک، قوانین ملی مناسب لازم است و باید پایه اقدامات ضروری را در این زمینه ایجاد کرد. گذشته از این قانون حقوق کودکان و مجازات متخلفان را تعیین می کند. خیلی از کشورها فهرست کارهای خطرناک و ممنوعیت کار افراد زیر ۱۸ سال را به عنوان قانون لازم الاجرا تهیه کرده اند.

نقش ویژه ILO

مهمترین ویژگی نقش ILO مشارکت دادن شرکای اجتماعی در اقدامات مربوط به کار کودک است. علاوه بر آن ILO در ارائه یک چارچوب برای تلاش جهانی علیه کار کودک هم از طریق استانداردگذاری و هم کمک فنی نقش کلیدی ایفا کرده است. استانداردگذاری منحصر به تصویب مقابله نامه و توصیه نامه نیست بلکه شامل پایش بین المللی از طریق گزارش دهی کشورهایی که به مقابله نامه ها ملحق شده اند نیز می شود.

آب، بار سنگین یا در فضای محدود؛ کار با ماشین آلات و ابزار و تجهیزات خطرناک یا حمل دستی بارهای سنگین و کار در هر محیط ناسالم که کودکان رادر مجاورت مواد خطرناک، مراحل خطرناک یا دمای زیاد؛ سروصدای زیاد یا ارتعاش قرار دهد که برای سلامتی مضر باشد.

درگیر بودن در کار کودک

کار کودک بخشی از اشتغال کودکان است که برای کودکان خطرناک و نامناسب است و باید برای منع آن اقدام کرد. کار کودک در کارهای خطرناک شامل کار در شرایط خطرناک یا ناسالم است که ممکن است در اثر فقدان یا نقصان ایمنی و استاندارد بهداشتی منجر به مرگ، جراحت یا بیماری کودک شود. بنابراین منع کارهای خطرناک چالش مهمی است که پیش روی جهانیان قرار دارد. مجموعاً ۸۵ میلیون کودک بین ۵ تا ۱۷ ساله در کارهای خطرناک و ۳۸ میلیون کودک در گروه سنی ۵ تا ۱۴ ساله در کارهای خطرناک مشغول به کار می باشند.

کار اجباری کودکان

تعداد دیگری از کودکان گرفتار کار اجباری هستند که آمار و اطلاعات صحیحی از آنان در دست نیست. در واقع این پدیده به صورت پنهان در جریان است. هرچند طبق برآورد ILO برای سال ۲۰۱۲ در مورد کار اجباری حدود ۵/۵ میلیون کودک در سن ۱۷ سال و کمتر در اشکال گوناگون کار اجباری به منظور بهره کشی (۳۷۸۰۰۰۰ کودک) مشغول به کار بوده اند. باینکه نمی توان آمار دقیقی از آنان بدست آورد، اما به احتمال زیاد بسیاری از کودکان قربانی کار اجباری به کارهای خطرناک گمارده می شوند. سازمان بین المللی کار اقدامات بیشتری را به منظور تصحیح اطلاعات و آمار کار اجباری کودکان و بزرگسالان در نظر دارد.

خصوصیات کار کودک

برآوردهای جدید جهانی بخشهایی را که کار کودک در آنها یافت می شود، مشخص کرده است. بخش کشاورزی در این میان مهمترین بخش است، زیرا ۵۹ درصد کودکان، بالغ بر ۹۸ میلیون نفر در این بخش مشغول به کار می باشند. کار کودکان در کشاورزی بیشتر شامل کار در مزارع کوچک خانوادگی است که ممکن است به انبار کردن محصولات، ماهیگیری و پرورش آبزیان نیز تسری پیدا کند. کشاورزی یکی از سه بخش مهم خطرناک از

همچنین سازمان بین المللی کار کمکهای مشاوره‌ای و حمایت برای تهیه برنامه های اقدام در سطح جهانی در مورد دومین گزارش جهانی مربوط به کار کودک در سال ۲۰۰۶ تا «نقشه راه لاهه» در سال ۲۰۱۰ ارائه کرده است.

تصویر فعلی: برآوردهای کار کودک برای سال ۲۰۱۵

نمای کلی

با این که کار کودک از سال ۲۰۰۰ روبه کاهش گذاشته است، اما هنوز این پدیده در دنیا رایج است. در حال حاضر ۱۶۸ میلیون کودک که ۱۱ درصد کودکان جهان را تشکیل می دهند، کودک کار محسوب می شوند. وقتی کودکان در کارهای خطرناک مشغول به کار می شوند، سلامتی، ایمنی و تعالی اخلاقی آنها به طور مستقیم در معرض خطر قرار می گیرد. تعداد کودکان کار که شامل کارگران کودک و همچنین کودکانی که در اشکالی از کار شاغلند که کار کودک محسوب نمی شود، به ۲۶۴ میلیون نفر می رسد.

کار خطرناک به عنوان بخشی از کار کودک و به طور کلی

اشتغال کودکان

کودکان شاغل کودکانی هستند که در هرگونه ای از فعالیت اقتصادی و حداقل به مدت یک ساعت در دوره موردنظر تحقیقات مشغول بوده اند. فعالیت اقتصادی شامل کلیه فعالیتها در بازار تولید و بویژه تولیدات انواع کالا و خدمات برای استفاده خود گردد و همچنین کلیه اشکال کار در بخش رسمی و غیررسمی، داخل خانواده و خارج از آن، کار برای سود (نقدی یا غیرنقدی) و تمام وقت یا پاره وقت) یا به عنوان کارگر خانه خارج از خانواده خود کودک برای کارفرما (در ازای مزد یا بدون دریافت مزد) می شود. این اصطلاح دارای مفهوم وسیعتری از کار کودک است. کودکان کار بخشی از کودکان شاغل هستند و شامل بدترین اشکال کار کودک و کودکان شاغل در مشاغل با دستمزد زیر حداقل می شود.

کارهای خطرناک کودکان به عنوان فعالیتها یا حرفه هایی است که نوعاً بر سلامتی و ایمنی و تعالی اخلاقی آنها تأثیر منفی دارد. به طور کلی کارهای خطرناک شامل موارد زیر می گردد: کار شبانه و ساعات طولانی کار در شرایطی که در معرض سوء استفاده جسمی، روانی یا جنسی قرارگیرند؛ کارهایی در زیر زمین، زیر

لحاظ تلفات حین کار، حوادث و بیماریهای مربوط به کار می باشد. در بخش خدمات و صنایع نیز کودکان بیشماری شاغل هستند. کار ۵۴ میلیون کودک در بخش خدمات و ۱۲ میلیون در صنعت تخمین زده می شود. بخش خدمات شامل کار در خانه است که ۱۱/۵ میلیون کودک در آن بخش شاغل می باشند. همچنین کارهای ابتدایی غیررسمی در هتلها و رستورانها، دستفروشی و سایر اشکال تجارت، تعمیرات اتومبیل و شرکتهای حمل و نقل بخش‌هایی است که در آنها از کار کودکان استفاده می شود. کار کودک در صنعت شامل کار ساختمان و در کارخانجات است که به طور غیر رسمی انجام می شود.

تعداد پسرها در بین کودکان کار بیشتر از دخترهاست، مگر کار در خانه‌ها، یعنی مکانهایی که در انظار عموم نیست و پای بازرس کار به آنجا نمی رسد. این مسأله آنها را در معرض سوء استفاده و بهره کشی قرار می دهد. مضافاً بر این که کودکانی که در خانواده کار می کنند، مزد دریافت نمی کنند. این گونه کودکان دوسوم کودکان شاغل را تشکیل می دهند.

روند کار کودک در سال‌های ۲۰۱۲-۲۰۰۰ از جوانب گوناگون

تعداد کودکان کار بین سنین ۱۷-۵ سال از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۲ تقریباً به ۷۸ میلیون نفر کاهش یافت. نسبت کودکان کار به جمعیت کودکان از ۱۶ درصد به ۱۱ درصد رسید. روند کار کودک از جوانب دیگر نیز بررسی شده است.

روند کار کودک در مناطق مختلف

نتایج مربوط به روند کار کودک در مناطق در دوره ۲۰۱۲-۲۰۰۰ محدود می شود، زیرا تا قبل از ۲۰۰۸ برآوردی در این مورد ارائه نشده بود. کار کودک در آسیا و اقیانوسیه، آمریکای لاتین و کارائیب و زیر صحرای آفریقا متمرکز است. یعنی ۳۰ درصد کودکان کار ۱۷-۱۵ ساله در آفریقا می باشند.

روند کار کودک از لحاظ سن

کاهش کار کودک در دوره ۲۰۱۲-۲۰۰۰ در همه گروههای سنی دیده می شود، اما در گروههای سنی کوچک کاهش بیشتری به چشم می خورد. کودکان کار بین ۱۴ تا ۱۵ سال به یک سوم تقلیل یافته است.

روند کار کودک از لحاظ جنسیت

در دوره ۲۰۱۲-۲۰۰۰ شاهد پیشرفت مبارزه علیه کار کودک هم برای پسران و هم دختران بودیم. کاهش کار کودک کان دختر در این دوره ۴۰ درصد اما برای پسران ۲۵ درصد بوده است.

روند کار کودک در کارهای خطرناک

به طور کلی روند کار کودک در کارهای خطرناک در دوره ۲۰۱۲-۲۰۰۰ کاهش شایان توجهی داشته است. در این دوره تعداد موارد کار کودک به نصف کاهش یافته و از ۱۷۱ میلیون به ۸۵ میلیون رسید. گزارش‌های سال ۲۰۰۰ مشارکت ۷۰ درصد کودکان کار را در انجام کارهای خطرناک نشان می داد، در حالیکه این میزان در سال ۲۰۱۲ به ۵۱ درصد رسید.

تغییرات حاصله در خصوصیات کار کودک

به نظر می رسد در سالهای اخیر اهمیت نسبی کار کودک در بخش خدمات افزایش یافت است. سهم کودکان کار در خدمات از ۲۶ درصد در سال ۲۰۰۸ به ۳۲ درصد در ۲۰۱۲ رسید. بخشی از این افزایش ممکن است به دلیل این واقعیت باشد که کودکان کمتری در گروه «تعریف نشده» در سال ۲۰۱۲ قرار می گیرند و این

ارزیابی بهتری را از کار کودکان در بخش خدمات به ویژه در بخش غیررسمی نشان می‌دهد. در حالی که کار کودک در بخش کشاورزی حائز اهمیت و در اولویت است، اما باید برای محو کار کودک در مورد رشد سهم کار کودک در خارج از این بخش نیز اهتمام به خرج داد.

آینده پیش رو

مطالعات انجام شده همانطور که تصویر خوبی از پیشرفته‌ها را در مورد محو کار کودک نشان می‌دهد، اما نیازها و چالشهای اساسی به جای مانده را نیز آشکار می‌سازد. همچنین نشان می‌دهد که پیشرفته‌های حاصله در جهت دستیابی به اهداف تعیین شده برای سال ۲۰۱۶ بسیار کند است. اطلاعات و تجارب بدست آمده نکات کلیدی در مورد چالشها و نیازهای کشورهای عضو ILO و جنبش جهانی محو کار کودک را نمایان می‌سازد.

اجزاء کار با خطوط راهنمای «نقشه راه لاهه» و برنامه اقدام جهانی ILO مطابقت دارد و در عین حال به پیشرفته‌های جدید در این زمینه توجه شده است. اقدامات آتی در راستای تقویت دستاوردهای سومین کنفرانس جهانی کار کودک برگزار شده در سال ۲۰۱۳ در برزیل خواهد بود.

آمارها و اطلاعات در مورد کار کودک در جهان کامل نیست. هنوز اطلاعات و آمار کافی از مناطق اروپای شرقی و آسیای مرکزی، آسیا و اقیانوسیه و مناطق صنعتی در برخی کشورهای آسیایی و همچنین صحرای آفریقا بدست نیامده است. برآوردهای جهانی نشان داده است که کار کودک مختص کشورهای خیلی فقیر نیست. بنابر این نمی‌توان فقط به رشد درآمد ملی توجه کرد، بلکه اجرای یک سیاست فعال برای پاسخ به این معضل، شامل عوامل اقتصادی و اجتماعی ضرورت دارد.

تجارب گذشته و شواهد حاصل از تحقیقات نیاز به تقویت اقدامات از طریق چهار عامل مهم یعنی قانون، آموزش و پرورش، حمایت اجتماعی و سیاست بازار کار را نشان می‌دهد. اول تلاش برای توسعه و دسترسی دختران و پسران به تحصیلات رایگان، مناسب و دارای کیفیت پایه ای لازم است. دوم ایجاد حداقل حمایت اجتماعی برای جلوگیری از این که خانواده های آسیب پذیر برای گذران زندگی به کار کودکان خود متوسل شوند. سوم فرصتهای شغلی مناسب باید برای جوانان بالای حداقل سن کار فراهم شود تا خانواده ها انگیزه داشته باشند که برای تحصیل فرزندان خود در سنین پایین تلاش کنند و بدانند که در آینده به شغل مناسبی دست پیدا می‌کنند. چهارم ضروری است که چارچوب قانونی برای کلیه اصول و حقوق اساسی در کار تقویت شود و نسبت به ممنوعیت کارهای خطرناک و حمایت از کودکان در مقابل این کارها تاکید لازم اعمال گردد.